

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

T. M. GRABER, T. ELIADES,
A. E. ATHANASIOU

*Risk Management in Orthodontics:
Experts' Guide to Malpractice
Quintessence, 2004*

238 σελίδες, σκληρόδετο, 127 εικόνες

Μέσα από την καθημερινή άσκηση της Ιατρικής, καταγράφονται οδυόνα και περισσότερο ανεπιθύμητα συμβάματα. Πρόκειται για απρόβλεπτες, άλλοτε ανατρέψιμες και άλλοτε μη ανατρέψιμες καταστάσεις, κάνοντας έτσι εμφανές ένα συγκεκριμένο σκηνικό πλην όμως, με ασαφές και αόρατο παρασκήνιο.

Ο θεράπων θεωρείται συνήθως το βασικό κλειδί δημιουργίας ανεπιθύμητων συμβαμάτων. Ανεξάρτητα του κατά πόσο είναι αμέτοχος ή συμμετοχος, κατά πόσο άσκησε το επάγγελμα του συνειδητά ή ασυνείδητα, ή κατά πόσο είναι υπεύθυνος, συνυπεύθυνος ή ανεύθυνος, βάλλεται στη πλειονότητα των περιπτώσεων καθόσον αποτελεί τον μοναδικό διαχειριστή μιας συγκεκριμένης κατάστασης. Ο ασθενής, σαν αποδέκτης περίθαλψης, θεωρεί μονοσήμαντα τον εαυτό του ως "θύμα", επιρρίπτοντας ευθύνες στον θεράποντα και αναζητώντας επιλύσεις μέσω της νομοθεσίας. Η νομοθεσία με τη σειρά της, προκειμένου να αποδώσει δικαιοσύνη καταφεύγει σε επιστημονικά κριτήρια τα οποία πολλές φορές στερούνται "επιστημονικής αξιοπιστίας".

Υπάρχει μια διαρκώς αυξανόμενη τάση αμφισβήτησης, για ένα πρόβλημα του οποίου η ορατή διάσταση είναι ελάχιστη σε σχέση με την πραγματική πολυπλοκότητα της δομής του. Πιστεύω ότι δεν θα τολμούσε εύκολα κανείς να προσεγγίσει και να διερευνήσει σε βάθος την αθέατη όψη μιας υπαρκτής κατάστασης, να δώσει διέξοδο και να θέσει προβληματισμούς. Οι συγγραφείς του παρόντος βιβλίου το τολμούν.

Στοχεύουν στη διερεύνηση αφενός της αιτιοπαθογένειας διαφόρων καταστάσεων που έχουν αναφερθεί ότι προέρχονται από την άσκηση της Ορθοδοντικής και αφετέρου στον προσδιορισμό των παραγόντων "κινδύνου" που εμπλέκονται και είναι δυνατόν να προκαλέσουν παθολογικές καταστάσεις, με σκοπό να τους απομονώσουν ή και να τους εξαλείψουν από την άσκηση του επαγγέλματος.

Δύο μέρη πλαισιωμένα από πολλά επιμέρους κεφάλαια που καλύπτουν ένα ευρύ πεδίο έρευνας και καταγραφής των μέχρι σήμερα γνώσεων συνθέτουν το βιβλίο αυτό. Στο πρώτο κεφάλαιο εισαγωγής που έχει γραφτεί από τους T. M. Graber, T. Eliades και A. E. Athanasiou γίνεται ταξινόμηση των παραγόντων κινδύνου με βάση τον εντοπισμό της παθολογικής κατάστασης, την συμμετοχή του θεράποντα

BOOKREVIEW

T. M. GRABER, T. ELIADES,
A. E. ATHANASIOU

*Risk Management in Orthodontics:
Experts' Guide to Malpractice
Quintessence, 2004*

238 pages, hardback, 127 illustrations

Undesirable side effects have become all the more frequent in everyday medical practice. These are unpredictable, reversible or irreversible conditions that create a specific situation, though of an unclear and invisible background.

The treatment provider is considered as the key factor for the development of side effects. Regardless of his/her contribution to the problem, the conscientiousness of practice and the extent of responsibility involved, the professional is usually the one to blame, since he/she is seen to be managing the case. The patient, as the health care recipient, cannot but consider himself as the "victim", holding the treatment provider responsible and trying to find legal solutions. The legislation, in its turn, in order for justice to be administered, finds recourse to scientific criteria that often lack "scientific reliability".

The issue becomes all the more debatable as its actual nature is truly complex, while its outward signs might be minimal. It concerns a problem the invisible side of which cannot be easily approached or investigated in depth. Yet, the authors of this textbook dare do so.

The authors aim at investigating the etiopathogeny of several conditions reported to be stemming from orthodontic practice and determining the "risk" factors involved that may cause pathological conditions, so that they may be isolated or even eliminated from clinical practice.

The book consists of two parts comprising numerous chapters that cover a broad field of research and current knowledge on the issue of malpractice. The first introductory chapter written by T. M. Graber, T. Eliades and A. E. Athanasiou classifies the risk factors on the basis of location of the pathological condition, the clinician's contribution to it and finally, the problem severity.

Side effects that may be caused on dental tissues are presented in the next chapters. T. Eliades, A. Kakaboura, G. Eliades and T. G. Bradley focus on enamel discoloration. They review the science of colors and its applications in Dentistry, describe the basic research on color and changes of tooth color, indicate

και τέλος τη βαρύτητα της κατάστασης.

Στα επόμενα κεφάλαια του πρώτου μέρους παρουσιάζονται οι ανεπιθύμητες αντιδράσεις που είναι δυνατόν να προκληθούν στους οδοντικούς ιστούς. Οι T. Eliades, A. Kakaboura, G. Eliades και T. G. Bradley, επικεντρώνονται στον αποχρωματισμό της αδαμαντίνης. Κάνουν μια ανασκόπηση σχετική με την επιστήμη των χρωμάτων και της εφαρμογής της στην Οδοντιατρική, περιγράφουν τη βασική έρευνα προς την κατεύθυνση του χρώματος και των μεταβολών χρώματος των δοντιών, παραθέτουν τις παραμέτρους που θεωρούνται συνυπεύθυνοι για τον αποχρωματισμό της αδαμαντίνης, και καταλήγουν κάνοντας σύνθεση των σημερινών γνώσεων στον τομέα αυτό.

Οι B. Øgaard, S. E. Bishara και H. Duschner αναφέρονται στις μεταβολές που μπορεί να προκύψουν στην επιφάνεια της αδαμαντίνης από την συγκόλληση των αγκυλίων με τη χρήση διαφόρων ειδών συγκολλητικών παραγόντων ή κατά την αποκόλληση των αγκυλίων των παγίων ορθοδοντικών μηχανισμών. Παρουσιάζουν βασικές αρχές και τεχνικές συγκόλλησης και αποκόλλησης αγκυλίων και διατυπώνουν μέτρα πρόληψης και κατευθυντήριες γραμμές προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν από τον θέραποντα, οι βλάβες στην επιφάνεια της αδαμαντίνης κατά τη διάρκεια της ορθοδοντικής θεραπείας.

Στο επόμενο κεφάλαιο ο S. Papaconstantinou παρουσιάζει το "προφίλ" ενός ασθενούς με προδιάθεση στις απορροφήσεις ριζών. Αναφέρεται στους μηχανισμούς που προκαλούν ριζικές απορροφήσεις, στην επίδραση των ορμονών, στην ανταπόκριση της οστεΐνης, στα μηχανικά ερεθίσματα καθώς και στην αλληλεπίδραση βιολογικών παραμέτρων. Οι O. Malmgren και E. Levander παρουσιάζουν τη στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί προκειμένου να αξιολογηθεί και να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος απορρόφησης ριζών πριν την έναρξη καθώς και σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή στα αρχικά στάδια της Ορθοδοντικής θεραπείας, καταθέτοντας έτσι στον αναγνώστη μέσα από εξονυχιστική έρευνα του αντικείμενου, το σύγχρονο status quo για το ιδιαίτερα σημαντικό και επίφοβο για κάθε Ορθοδοντικό αυτό πρόβλημα των ριζικών απορροφήσεων.

Στη συνέχεια, η B. Thilander κάνει λεπτομερή ανάλυση μέσα από κλινικά και πειραματικά δεδομένα, στα ανεπιθύμητα αποτελέσματα που μπορούν να προκληθούν στους υποβαστάζοντες οδοντικούς ιστούς, όπως στην απώλεια οστικής στήριξης, στην υφίζηση των ούλων, καθώς και στην απώλεια συγκάλυψης ρίζας δοντιού από συμπαγές οστικό πέταλο και δίνει πολύτιμα συμπεράσματα και κατευθύνσεις για την αποφυγή ή την ελαχιστοποίηση των ανεπιθύμητων αυτών συμβαμάτων

Μια πλούσια διερεύνηση και ανάλυση από τους T. Eliades, G. Eliades, W. A. Brantley και A. E. Athanasiou στη σύνθεση και δομή των μετάλλων που χρησιμοποιούνται στην Ορθοδοντική, συνιστά το επόμενο κεφάλαιο που θα κρατήσει την προσοχή του αναγνώστη. Μια πλούσια βιβλιογραφική ανασκόπηση των συγγραφέων διερευνά τις συνέ-

the parameters considered as co-responsible for enamel discoloration and they conclude by compiling all current knowledge on this issue.

In the next chapter, B. Øgaard, S. E. Bishara and H. Duschner report on the changes that may occur on enamel surface from bracket bonding with various bonding agents or during bracket debonding. They present the basic principles and techniques for bracket bonding and debonding and include prevention measures and guidelines so that enamel surface injuries by the clinician during orthodontic treatment may be minimized.

In a following chapter, S. Papaconstantinou presents the "profile" of a patient with root resorption predisposition. He reports the mechanisms that cause root resorption, the hormonal effect, the cementum response, the mechanical stimuli and the interplay of biological parameters.

O. Malmgren and E. Levander present the strategy to be followed in order to assess and minimize the risk for root resorption before the start, as well as at specific times during the initial stages of orthodontic treatment. Thus, the reader is acquainted with the current status quo concerning this very important problem which is a hazard for every orthodontist.

B. Thilander reports in detail by means of clinical and experimental data on side effects that may be caused on the supporting dental tissues, such as loss of bone support, gingival recession and root exposure due to cortical bone dehiscences. The author provides valuable conclusions and guidelines in order to avoid or minimize these undesirable side effects.

The next chapter, which arrests the attention of the reader, is a thorough investigation and analysis of the composition and structure of metals used in Orthodontics by T. Eliades, G. Eliades, W. A. Brantley and A. E. Athanasiou. A comprehensive literature review examines the consequences from exposure to metal ions and corrosion products, whereas in vitro, in vivo and ex vivo protocols used for studying metal ion concentration in biological fluids are critically reviewed. The following chapter by C. Matasa, is a rich source of information concerning polymers and additives, which constitute the basis or the basic materials for many mechanisms used in Orthodontics. The author refers in detail to the chemical composition of polymers, as well as to their toxicity, which may be harmful for the patient. He also refers to the incomplete recording of the precise polymer composition by certain manufacturers and gives guidelines on how clinicians should behave in order to avoid undesirable side effects.

The next chapter by S. Kiliaridis and M. Bergius concerns pain and discomfort observed during

πριες από την έκθεση σε ιόντα μετάλλων και προϊόντων διάβρωσης ενώ γίνεται αξιολογική κριτική των *in vitro*, *in vivo* και *ex vivo* πρωτοκόλλων που χρησιμοποιούνται για την μελέτη των επιπέδων των μεταλλικών ιόντων στα βιολογικά υγρά.

Πλούσια πηγή πληροφοριών είναι επίσης το επόμενο κεφάλαιο του C. Matasa, σχετικά με τα πολυμερή και των πρόσθετων που δίνουν στη μάζα τους, τα οποία αποτελούν τη βάση ή τη βασική ύλη για πολλούς μηχανισμούς που χρησιμοποιούνται στην Ορθοδοντική. Ο συγγραφέας αναφέρεται λεπτομερώς στη χημική σύνθεση των πολυμερών, όπως και στην τοξικότητά τους, που είναι δυνητικά επιζήμια για τον ασθενή. Αναφέρεται επίσης στην ελλιπή καταγραφή της ακριβούς σύνθεσης των πολυμερών από ορισμένες βιομηχανίες και δίνει κατευθύνσεις για τη συμπεριφορά που πρέπει να ακολουθεί ο θεράπων για την αποφυγή δυσάρεστων συμβαμάτων.

Οι S. Kiliaridis και M. Bergius αναφέρονται στον πόνο και την δυσανεξία που παρατηρείται κατά τη διάρκεια της Ορθοδοντικής Θεραπείας. Παρουσιάζονται οι βασικές αρχές της φυσιολογίας του πόνου, οι μέθοδοι που υπάρχουν για την μέτρηση και αξιολόγηση του, οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να εκδηλωθεί, οι παράγοντες που σχετίζονται με την δημιουργία πόνου καθώς και κατευθύνσεις για την ανακούφιση του ασθενή.

Στο επόμενο κεφάλαιο "Κροταφογναθικές διαταραχές και Ορθοδοντική", ο αναγνώστης διαφωτίζεται για ακόμα ένα ιδιαίτερο και σύνθετο πρόβλημα. Γραμμένο από τους ειδήμονες A. E. Athanasiou και T. M. Graber, αναφέρεται στην επιδημιολογία, την αιτιολογία βασισμένη σε σύγχρονες αντιλήψεις, στη διάγνωση και στους τρόπους αντιμετώπισης των ασθενών με κροταφογναθικές διαταραχές (ΚΓΔ). Παρουσιάζεται συγκεκριμένο πλαίσιο αντιμετώπισης και θεραπευτικού σχήματος των ασθενών με ΚΓΔ πριν την έναρξη, κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας της ορθοδοντικής θεραπείας. Τέλος, το υποκεφάλαιο με τίτλο "Τι να κάνεις και τι να μην κάνεις" αποτελεί ένα ξεχωριστό οδηγό στον οποίο ο θεράπων θα μπορέσει να βασιστεί και να καθοδηγηθεί, όταν βρεθεί αντιμέτωπος με την πολυσύνθετη αυτή οντότητα των ΚΓΔ.

Σε επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται από την C. A. Evans η ορθοδοντική θεραπεία για ασθενείς με επιβαρνημένο ιατρικό ιστορικό. Είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό θέμα για το οποίο ο Ορθοδοντικός δεν είναι ιδιαίτερα οικείος. Η συγγραφέας αναφέρεται στη διάγνωση, στην πρόγνωση, στον τρόπο προσέγγισης του ασθενή και καταλήγει σε στρατηγικές που θα πρέπει να εφαρμόσει ο ορθοδοντικός προκειμένου να αποδοθεί το καλύτερο δυνατό θεραπευτικό αποτέλεσμα.

Στο 2ο μέρος του συγγράμματος, που αποτελείται επίσης από επιμέρους κεφάλαια, γίνεται αναφορά στη διαχείριση των κινδύνων και στους επιζήμιους χειρισμούς κατά την άσκηση της Ορθοδοντικής.

Στο πρώτο κεφάλαιο ο T. M. Graber, μέσα από την πολυ-

ορθοδοντική θεραπεία. The authors present the principles of pain physiology, the methods for pain measurement and assessment, the ways of pain manifestation, the factors related to pain mechanisms, as well as instructions for patient relief.

With the following chapter, "Temporomandibular disorders and Orthodontics", the reader becomes acquainted with another special and complex problem. Written by the experts, A. E. Athanasiou and T. M. Graber, it refers to epidemiology, current etiology views, diagnosis and treatment of patients with temporomandibular disorders (TMD). They present a specific framework of management and treatment of TMD patients before, during and after the end of orthodontic treatment. Finally, the sub-chapter entitled "What to do and what not to do" constitutes a separate guide that clinicians can depend on and can be guided by when confronted with the complex TMD entity.

C. A. Evans presents orthodontic treatment for patients with a severe medical history. This is a very important issue that orthodontists are not very familiar with. The author refers to diagnosis, prognosis, methods of patient approach and concludes with strategies orthodontists should apply in order to maximize treatment outcome.

The second part of the book, comprising numerous chapters, reports on risk management and malpractice during clinical orthodontic practice.

In the first chapter, T. M. Graber, based on his wealth of experience, provides basic rules and guidelines for both patient and clinician protection from legal procedures.

R. L. Vanarsdall reports on malpractice in patients with periodontal diseases. He refers to the role of dental plaque, periodontal disease, as well as to periodontal disease control during orthodontic treatment. He presents early signs and preventive measures in order to avoid disease before the start of orthodontic treatment, as well as early signs suggestive of high-risk patients.

In the next chapter, E. Franklin, based on "lessons we learned from recent malpractice cases", as she herself says, presents thorough information on how to avoid legal implications. She reports on case completion before anticipated time, on avoidance of regular payments or account settlement by parents, on parent demand of diagnostic records, on iatrogenic errors, such as wrong tooth extraction or erroneous problem assessment, as well as on the preexisting or under development pathological condition.

In the next chapter, D. Thomas, as a legal counselor with large experience in the field of vocational issues, presents practical legal advice so that legal implications due to malpractice may be avoided.

τή πείρα του, παρέχει βασικούς κανόνες και οδηγία στοιχεία τόσο για την προστασία του ασθενούς όσο και για την προστασία του θεράποντα από νομικές διαδικασίες.

Ο R. L. Vanarsdall αναφέρεται σε επιζήμιους χειρισμούς σε ασθενείς με περιοδοντικές νόσους. Αναφέρεται στο ρόλο της οδοντικής πλάκας, στην περιοδοντική νόσο, καθώς και στον έλεγχο της περιοδοντικής νόσου κατά τη διάρκεια της Ορθοδοντικής Θεραπείας. Παρουσιάζει πρώιμα σημεία και προληπτικά μέτρα για την αποφυγή της νόσου πριν την έναρξη της ορθοδοντικής θεραπείας καθώς και ενδεικτικά πρώιμα σημεία προκειμένου να προσδιοριστεί ο ασθενείς με υψηλό κίνδυνο.

Η E. Franklin στο επόμενο κεφάλαιο, βασισμένη όπως χαρακτηριστικά αναφέρει "σε μαθήματα που μας δίδαξαν πρόσφατες περιπτώσεις επιζήμιων χειρισμών", παρουσιάζει εκτενώς πληροφορίες προκειμένου να αποφευχθούν νομικά επακόλουθα. Γίνεται αναφορά στην αποπεράτωση της θεραπείας πριν από τον προβλεπόμενο χρόνο, στην αποφυγή πλήρωμής ή και αποπληρωμής από τους γονείς, στην απαίτηση χορήγησης των διαγνωστικών στοιχείων, στα ιατρογενή σφάλματα όπως εξαγωγή λάθους δοντιού, λανθασμένη εκτίμηση προβλήματος, καθώς και στην προϋπάρχουσα ή υπό ανάπτυξη παθολογική κατάσταση.

Στο τελευταίο κεφάλαιο, ο D. Thomas ως δικηγόρος με ιδιαίτερη πείρα στα επαγγελματικά προβλήματα, παρουσιάζει πρακτικές νομικές συμβουλές προκειμένου να αποφευχθούν νομικά επακόλουθα από επιζήμιους χειρισμούς.

Τέλος, ο αναγνώστης, μπορεί ακόμη στο Παράρτημα του βιβλίου, να ανατρέξει σε πρότυπα για Ιατρικό και Οδοντιατρικό ιστορικό, προερχόμενα από την American Association of Orthodontists, προκειμένου να κατέχει πλήρεις πληροφορίες πριν από οποιαδήποτε θεραπευτική παρέμβαση.

Το βιβλίο διαθέτει ακόμη πλούσιο εικονογραφικό και φωτογραφικό υλικό με σύνθετες κλινικές περιπτώσεις που αναδεικνύουν ακόμη περισσότερο την βαρύτητα και την ιδιαιτερότητα του περιεχομένου.

Το βιβλίο αυτό παρουσιάζει πλήρη αναφορά σε όλο το φάσμα των πιθανών κινδύνων που μπορούν να προκύψουν από την άσκηση της Ορθοδοντικής. Παράλληλα, παρέχει πλήρεις, καίριες και ουσιαστικές οδηγίες για τον καλύτερο έλεγχο και την διαχείριση των κινδύνων αυτών, με στόχο την αποφυγή επιζήμιων χειρισμών που θα προκαλούσαν προβλήματα αποτελεσματικότητας στην θεραπεία και αξιοπιστίας στον θεράποντα.

Είναι ένα βιβλίο γραμμένο από χαρισματικούς ανθρώπους, έμπειρους και καταξιωμένους στο χώρο της ορθοδοντικής που μετά από βαθειά διερεύνηση και αξιολόγηση της υπάρχουσας γνώσης αλληλά, και με κριτική σκέψη, καταθέτουν τη γνώση και την εμπειρία τους προς όφελος του θεράποντα αλληλά και του ίδιου του ασθενούς.

I. Ιωαννίδου-Μαραθιώτου

Finally, in the Appendix, the reader may find standards for medical and dental history derived from the American Association of Orthodontists and be fully informed prior to any therapeutic intervention.

The work contains rich illustrations and photographs with complex clinical cases fully complementing the impact of its contents.

This book presents a complete recording of all possible risks that may occur due to orthodontic practice. At the same time, it provides comprehensive, vital and substantial guidelines for better risk control and management, so that malpractice issues that would jeopardize both treatment effectiveness and the clinician's credibility may be avoided.

It is a textbook written by talented individuals, well-acclaimed experts in the orthodontic community who, through thorough investigation and assessment of existing knowledge and with critical thinking, share their knowledge and experience to the benefit of both clinicians and patients.

I. Ioannidou-Marathiotou